EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 17.5.2006
KOM(2006) 217 galutinis

KOMISIJOS PRANEŠIMAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Neatlygintinos savanoriškos kraujo donorystės skatinimo valstybėse narėse ataskaita

KOMISIJOS PRANEŠIMAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Neatlygintinos savanoriškos kraujo donorystės skatinimo valstybėse narėse ataskaita

TURINYS

1. Įžanga 3
2. Savanoriška ir neatlygintina donorystė 3
2.1. Neatlygintina donorystė 3
2.2. Kompensuojamos išlaidos 3
2.3. Atleidimas nuo darbo 4
2.4. Maitinimas 5
2.5. Apdovanojimai 5
2.6. Išvada 5
3. Neatlygintinos savanoriškos donorystės skatinimas 5
3.1. Informacinės kampanijos 5
3.2. Atmintinos dienos 7
3.3. Studentų rengimas donorystei 7
3.4. Išvada 7
4. Komisijos veiksmai 7

1. ĮŽANGA

Atsižvelgiant į 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/98/EB, nustatančią žmogaus kraujo ir kraujo komponentų surinkimo, ištyrimo, perdirbimo, laikymo bei paskirstymo kokybės ir saugos standartus bei iš dalies keičiančią Direktyvą 2001/83/EB,[1] šioje ataskaitoje apibendrinamos valstybių narių taikomos priemonės skatinti neatlygintiną savanorišką donorystę ir apibūdinamos priemonės, kurių numato imtis Komisija, siekdama užtikrinti Europos Bendrijos apsirūpinimą krauju plėtojant neatlygintiną savanorišką kraujo donorystę.

2. SAVANORIŠKA IR NEATLYGINTINA DONORYSTĖ

Neatlygintina savanoriška kraujo donorystė turi senas tradicijas daugelyje ES valstybių narių. Ji daugiau kaip 50 metų yra praktikuojama Prancūzijoje, Liuksemburge, Šiaurės Airijoje, Slovėnijoje bei buvusioje Čekoslovakijoje ir turi ilgą istoriją Belgijoje, Danijoje, Anglijoje, Suomijoje ir Nyderlanduose. Neatlygintina savanoriška kraujo donorystė pradėta praktikuoti Kipre 1977 metais, Ispanijoje ir Maltoje – 9-ajame dešimtmetyje, Italijoje, Portugalijoje, Graikijoje ir Estijoje – paskutiniame 20 amžiaus dešimtmetyje.

2.1. Neatlygintina donorystė

Prancūzijoje kraujo donorystė negali būti kompensuojama nei tiesiogiai, nei netiesiogiai. Be to, išmokos grynaisiais pinigais, bet kokie atsiskaitymai dovanų čekiais, nuolaidų kuponais ar kitais dokumentais, suteikiančiais teisę gauti atlygį iš trečiosios šalies, taip pat bet kokios vertės dovanos ar privilegijų suteikimas donorams yra draudžiami.

Visa kraujo donorystė Jungtinėje Karalystėje yra savanoriška, ir kompensacijos donorams nėra mokamos. Austrijoje kraujo donorai kompensacijų negauna. Vokietijoje 2005 m. vasario mėn. priimtas Transfuzijų įstatymas nustato, kad kraujo donorystė turi būti neatlygintina.

Slovakijoje visa kraujo donorystė, organizuojama nacionalinės kraujo perpylimo tarnybos, yra savanoriška ir neatlygintina. Apie 4 procentai kraujo donacijų, kurios atliekamos kraujo perpylimo skyriuose, yra mokamos. Tai daugiausia retų ligų atvejai arba trombocitoforezės donacijos.

2.2. Kompensuojamos išlaidos

Pagal savanoriškos ir neatlygintinos kraujo donorystės principą kompensacijų donorams mokėti nedraudžiama, jei apsiribojama tik jų patirtų išlaidų ir donacijos sukeltų nepatogumų kompensavimu. Kai kurios valstybės narės kompensuoja kelionės išlaidas. Čekijoje kelionės išlaidų ir prarastų pajamų kompensavimas donorams yra teisėtas, tačiau praktikoje retai naudojamas. Kraujo donoras gali gauti mokesčio lengvatų, jei prarastos pajamos nebuvo atgautos donacijos metu (apie 10 EUR už vieną donaciją, ne daugiau kaip 50 — 70 EUR per metus priklausomai nuo individualios mokesčių sumos). Manoma, kad kraujo donorų, reikalaujančių „mokesčių lengvatų“, yra apie 60 procentų, kas prilygsta donorų, nemokančių

[1] OL L 33, 2003 2 8, p.30

jokių mokesčių (pvz.: studentai), skaičiui. Kai kurie donorai reikalauja tiesiogiai kompensuoti prarastą laiką.

Vengrijos kraujo surinkimo įstaigos kompensuoja pagrįstas ir dokumentais patvirtintas kelionės išlaidas pagal Nacionalinės kraujo perpylimo tarnybos generalinio direktoriaus patvirtintus fiksuotus kompensacijų dydžius. Kelionės išlaidos kompensuojamos net ir tuo atveju, jei donoras pripažįstamas netinkamu duoti kraują.

1999 m. Lietuvos Vyriausybė suteikė teisę tiems donorams, kurie savanoriškai ir nemokamai davė kraujo daugiau kaip 40 kartų bei aktyviai dalyvavo skatinant nemokamą savanorišką donorystę, prašyti valstybinės pensijos. Tačiau 2004 m. birželio mėn. iš dalies pakeitus Vyriausybės nutarimą dėl kompensacijų kraujo donorams buvo labai sumažinti kompensacijų dydžiai.

Prancūzijoje leidžiama kelionės išlaidų kompensacija kraujo donorams, išskyrus fiksuoto dydžio kompensacijų mokėjimą.

Vokietijos Transfuzijų įstatymas nustato, kad donorams gali būti mokamos kompensacijos atsižvelgiant į patirtas išlaidas ir atskiras donacijos rūšis. Kompensacija neturi viršyti 25 EUR už vieną kraujo donaciją. 2001 m. rezoliucijoje dėl *Arbeitskreis Blut* konstatuojama, kad „nėra moksliškai įrodyta, kad išlaidų kompensavimas kraujo ir plazmos donorams Vokietijoje gali pakenkti kraujo ir plazmos produktų saugai". Pranešama, kad kompensacijų mokėjimas neturėjo jokio poveikio atskirų donorų grupių sergamumo bei ligotumo rodikliams.

Švedijoje kai kurie kraujo donorystės centrai atsisako tradicinių 30 SEK (apie 3 EUR) dydžio išmokų kraujo donorams, tačiau jas ir toliau moka trombocitų ir granuliocitų aferezės donorams. Šios išmokos nėra laikomos paskata donorystei, tačiau beveik padengia donorų kelionės visuomeniniu transportu išlaidas į kraujo donorystės įstaigą ir iš jos. Austrijoje plazmos donorai gauna iki 25 EUR, o trombocitų donorai – iki 50 EUR, kai donacija atliekama plazmaforezės ar trombocitų aferezės centre.

Nyderlanduose dabar galiojančiais įstatymais draudžiama kompensuoti patirtas išlaidas, išskyrus tas, kurios yra pagrįstos. Liuksemburge donorų kelionės išlaidos nebekompensuojamos nuo praėjusio amžiaus 9-o dešimtmečio pabaigos.

2.3. Atleidimas nuo darbo

Čekijoje darbuotojas atleidžiamas nuo darbo tik tam laikui, kuris reikalingas duoti kraują ir atgauti darbingumą. Slovėnijoje darbuotojas atleidžiamas nuo darbo kraujo davimo dieną ir jam skiriama darbdavio kompensacija, kuri mokama iš sveikatos draudimo lėšų. Latvijoje darbuotojai, kurie davė kraujo sveikatos priežiūros įstaigoje, turi teisę po kraujo davimo dienos gauti laisvą dieną, kuri gali būti pridėta prie kasmetinių mokamų darbuotojo atostogų tuo pačiu išsaugant vidutinį jo darbo užmokestį. Liuksemburge atleidimo nuo darbo laikas priklauso nuo darbdavio ir negali viršyti keturių valandų. Maltoje darbdaviai skatinami atleisti darbutojus nuo darbo tam laikui, kuris reikalingas duoti kraują. Nutraukta anksčiau taikyta praktika, kai darbutojai buvo atleidžiami nuo darbo visą kraujo davimo dieną.

Prancūzijoje darbdavys gali donorui mokėti atlyginimą už duodant kraują sugaištą laiką ir tai nėra traktuojama kaip atskiras mokėjimas už donorystę tuo atveju, jei darbuotojo nebuvimo darbe trukmė neviršys laiko, kuris reikalingas nuvykti iš darbovietės į kraujo davimo vietą ir,

jeigu reikia, sugrįžti atgal, taip pat apklausti donorą bei atlikti medicininę apžiūrą, paimti kraują ir pailsėti bei pavalgyti, jei tai būtina medicinos požiūriu.

2.4. Maitinimas

Latvijoje donorai savanoriai gauna išmoką pietums, Slovėnijoje — maitinimą prieš duodant kraują ir po to, o Vengrijoje jiems priklauso kalorijų ir skysčio netekimą kompensuojantis maitinimas net ir tada, jei donacijos metu nepavyko paimti tinkamo naudoti kraujo produkto.

2.5. Apdovanojimai

Svarbus nemokamos savanoriškos kraujo donorystės aspektas yra žmonių, kurie nori duoti kraują, nuopelnų pripažinimas. Tokio pripažinimo formos yra įvairios — nuo nedidelių dovanėlių kraujo donorams Austrijoje iki segtukų, pieštukų, puodelių, rankšluosčių, marškinėlių, atvirukų, maišelių Lietuvoje ir Lenkijoje, ir sertifikatų bei medalių, kurie skiriami nusipelniusiems donorams. Čekijoje šiems tikslams naudojami bronzos, sidabro ir aukso medaliai, Graikijoje – garbės raštai ir žalvariniai ženkleliai, Liuksemburge – specialus valstybės ordinas. Metinės donorų apdovanojimo ceremonijos, kuriose dažnai dalyvauja žiniasklaidos, savivaldybių atstovai ir politikai, vyksta daugelyje valstybių narių įskaitant Graikiją ir Airiją. Lenkijoje donorams savanoriams, kurie davė mažiausiai 5 (moterys) arba 6 litrus kraujo (vyrai), suteikiamas Garbės savanorio donoro vardas ir įteikiamas ženklelis.

2.6. Išvada

Nors savanoriškos ir neatlygintinos donorystės principas yra pripažįstamas visose valstybėse narėse, atskirose valstybėse šis principas interpretuojamas skirtingai. Pavyzdžiui, skiriasi donorų patirtų išlaidų kompensacijų dydžiai arba jų atleidimo nuo darbo trukmė.

3. NEATLYGINTINOS SAVANORIŠKOS DONORYSTĖS SKATINIMAS

Svarbu tai, kad visoje Europos Sąjungoje įgyvendinama nemaža priemonių siekiant skatinti nemokamą donorystę. Šios priemonės yra įvairios — nuo metodinių nurodymų ir kitos praktinės medžiagos spausdinimo, reklamos konkrečioms tikslinėms grupėms iki studentų rengimo donorystei programų.

3.1. Informacinės kampanijos

Lietuvoje platinami lankstinukai, plakatai ir kt. spaudiniai, propaguojantys savanorišką kraujo donorystę, o Ispanija išleido specialų pašto ženklą. Čekija, Ispanija, Kipras, Graikija ir Slovėnija pranešė, kad jų sveikatos apsaugos ministerijos parėmė gyventojų informavimo ir švietimo kampanijas, savanoriškos kraujo donorystės propagavimo renginių organizavimą, informacijos apie kraujo donorystę sklaidą visuomenei ir donorams panaudojant lankstinukus, plakatus ir kt.

Lenkijoje Raudonasis Kryžius išspausdino plakatus ir skrajutes, propaguojančius savanorišką kraujo donorystę ir paaiškinančius šios donorystės reikšmę visuomenei. Medžiaga išplatinta mokykloms, ligoninėms ir savivaldybėms, dalinama sveikatos priežiūros įstaigose ir kraujo ėmimo akcijų metu. Taip pat kuriamos specialios radijo ir televizijos programos, rengiami koncertai kraujo donorams, muzikos grupių pasirodymai.

Vokietijoje Vaistų reklamos įstatymas buvo pakeistas taip, kad daugiau nėra leidžiama reklamuoti piniginių išmokų ar kompensacijų donorams jas siejant tai su kraujo ar plazmos donacijomis. Atsižvelgdamos į tai, kraujo ir plazmos donorystės įstaigos turėjo pakeisti savo požiūrį į donorystės skatinimą.

Latvijoje donorystę skatina Nacionalinis kraujo donorystės centras, kuris organizuoja įvairias informacines kampanijas. Gydytojai taip pat skatina žmones duoti kraują tais atvejais, kai reikia perpilti kraują jų giminaičiams.

Italijoje pirmos informavimo kampanijos pradėtos 10-ajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje ir buvo vykdomos vasaros mėnesiais, siekiant įveikti nuolatinį sezoninį kraujo trūkumą. Nuo tada buvo patvirtinti nacionaliniai apsirūpinimo krauju ir kraujo donorystės skatinimo planai.

2004 metais Lietuvos sveikatos apsaugos ministras patvirtino Neatlygintinos savanoriškos kraujo donorystės propagavimo programą. Buvo surengtas ne tik seminaras apie neatlygintinos savanoriškos kraujo donorystės principus, bet ir organizuotas koncertas bei reklama žiniasklaidos priemonėse.

Maltoje kraujo donorystės klausimus nuolat akcentuoja Nacionalinė kraujo perpylimo tarnyba jos atstovams dalyvaujant televizijos ir radijo laidose, skelbiant straipsnius vietinėje spaudoje.

Ispanijoje apie 60 asociacijų per Autonomines bendrijas įtraukiamos į donorystės skatinimo veiklą (pokalbiai, plakatai ir lankstinukai, pagyrimo raštai, kraujo ėmimo centrų paruošimas, rūpinimasis donorais, konferencijos).

Vengrijoje įgyvendinta nemaža kraujo donorystės skatinimo projektų, įtraukimo į kraujo donorystės veiklą priemonių ir reklamos kampanijų ypatingai akcentuojant kraujo donorystės socialinę reikšmę.

Siekiant nustatyti problemas tokias kaip požiūris į neatlygintiną savanorišką donorystę, kliūtys donorystei, reklamos kampanijų poveikis, kraujo ėmimo akcijų prieinamumas, kraujo trūkumo priežastys ir šio trūkumo įveikimo strategijos, atlikti įvairūs tyrimai Ispanijoje, Airijoje, Maltoje ir Jungtinėje Karalystėje.

Airijoje nacionalinė kraujo tarnyba pasamdė marketingo specialistą ugdyti korporatyvinius ryšius ir organizuoti specialius pristatymus bendruomenėms, verslo organizacijoms ir studentų grupėms. Be to, Airijos kraujo donorystės propagavimo kampanijai atlikti buvo sudaryta sutartis su reklamos agentūra. Jungtinėje Karalystėje naudojamasi rinkodaros metodais įskaitant mokamą reklamą, tiesioginę rinkodarą ir viešiuosius ryšius — tikimasi, kad tai turės tiesioginį poveikį ir kartu visuomenė bus geriau informuota apie kraujo donorystę.

Italijoje 2002 metais buvo vykdoma kampanija internetu specialiuose portaluose, kurie buvo įsteigti siekiant atkreipti dėmesį į kraujo asociacijų veiklą. Airijoje kraujo perpylimo tarnyba 2003 m. rugsėjo mėn. pertvarkė savo interneto svetainę, kad donorams būtų pateikiami specialūs įspėjimai e.paštu, donorystės akcijų tvarkaraščiai ir klinikų paieškos priemonės, taip pat su tuo susijusios informacijos šaltiniai. Škotijoje interneto svetainė gali būti naudojama registruoti donorus internetu, juos informuoti, pranešti apie akcijas ir pateikti medicininius klausimus. Airijoje taip pat buvo bandoma sklebti informacinius pranešimus, norint priminti donorams apie donorystės akcijų vykdymą jų gyvenamoje vietovėje.

3.2. Atmintinos dienos

Daugeliui valstybių narių Pasaulinės kraujo donorų dienos minėjimas pasiteisino kaip gera galimybė aktyviau propaguoti kraujo donorystę. Graikija, Ispanija, Slovėnija, Lenkija pranešė apie renginius, kurie buvo organizuoti siekiant geriau informuoti žiniasklaidą ir plačiąją visuomenę apie savanorių kraujo donorų atliekamą vaidmenį.

Italijoje „Nacionalinės kraujo donorų dienos“ 2002 — 2005 metais buvo įteisintos ministro dekretais kartu organizuojant kultūrinius renginius. Lenkijoje rengiamos „atvirų durų dienos“, kurių metu gydytojai ir laboratorijų vedėjai kalba apie tinkamumą būti donorais, kraujo surinkimo, ištyrimo ir perdirbimo metodus. „Kraujas gyvybei“savaitės Airijoje metu taip pat siekiama geriau informuoti visuomenę ir organizuojami visą savaitę vykstantys renginiai.

3.3. Studentų rengimas donorystei

Jungtinėje Karalystėje įdiegtos studentų rengimo donorystei programos, Škotijoje parengta plati mokyklų ir universitetų įtraukimo į šią veiklą programa. Airija parengė mokomąją vaizdo medžiagą, o Latvija organizavo specialius Nacionalinio kraujo donorystės centro ir Nacionalinės kraujo donorų asociacijos atstovų vizitus į aukštojo mokslo įstaigas, kurių metu buvo pateikta medžiaga apie kraujo perdirbimą ir reikalavimus kraujo donorams. Lenkijoje mokyklose ir kolegijose buvo organizuojamos informacinės kampanijos teikiant informaciją apie kraujo surinkimą, ištyrimą ir paruošimą. Nacionalinis konkursas „Jaunas kraujas gelbsti gyvybes“ buvo skirtas kolegijose studijuojantiems suaugusiems asmenims, ir buvo apdovanotos tos kolegijos, kurių studentai davė daugiausiai kraujo. Slovėnijoje Raudonasis Kryžius organizavo eilę pašnekesių su vidurinių mokyklų moksleiviais.

3.4. Išvada

Yra įvairių iniciatyvų propaguoti savanoriškos ir neatlygintinos donorystės principą naudojant įvairius metodus, tokius kaip rinkodaros akcijos, programos studentams ir e.iniciatyvos. Kai kurios šių priemonių yra susietinos su pačios donorystės propagavimu, kitos skirtos labiau propaguoti neatlygintiną donorystę. Tikslinga pasikeisti patirtimi ir nustatyti geros praktikos pavyzdžius.

4. KOMISIJOS VEIKSMAI

Komisija toliau ragins valstybes nares skatinti neatlygintiną savanorišką donorystę. Tai darydama, Komisija vadovausis integruotu požiūriu, apimančiu įvairias strategijas, kuriomis siekiama išspręsti kraujo trūkumo problemą ir užtikrinti Bendrijos apsirūpinimą krauju. Komisija siūlo imtis toliau išvardytų priemonių siekiant užtikrinti apsirūpinimą žmogaus krauju ar kraujo plazma plėtojant neatlygintiną savanorišką donorystę.

Pagal Bendrijos sveikatos programą reikėtų Europos mastu atlikti tyrimą siekiant nustatyti gerą savanoriškos ir nemokamos donorystės skatinimo praktiką kartu panaudojant jau atliktų tyrimų, pavyzdžiui, tyrimų apie piliečių požiūrį į kraujo donorystę, medžiagą. Šis tyrimas turėtų būti skirtas informavimo ir rengimo donorystei kampanijų metodologijai parengti bei nustatyti pagrindinius šių kampanijų atlikimo principus ir turėtų būti pagrįstas rinkodaros iniciatyvų, programų studentams bei e.iniciatyvų donorams pritraukti ir išlaikyti poveikio analize.

Diskusija apie Bendrijos apsirūpinimą krauju turėtų būti tęsiama ir turėtų prisidėti prie neatlygintinos savanoriškos kraujo donorystės skatinimo svarstymais apie optimalų kraujo panaudojimą, kuris taip pat lemia Bendrijos apsirūpinimą krauju.